

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Олексенко Каріни Борисівни
«Формування готовності майбутніх учителів початкової школи
до проєктування навчального середовища»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертації. Актуальність рецензованої роботи пояснюється стрімким динамічним зрушенням євроінтеграційних процесів, трансформацією сучасного освітнього процесу та активним упровадженням технологій дистанційного навчання, які ставлять нові вимоги до підготовки майбутніх учителів початкової школи як агентів змін, готових працювати і активно діяти в умовах невизначеності. Вимогою сьогодення є зростаюча необхідність у вчителів початкової школи з новим типом педагогічного мислення, які мають навички практико-орієнтованого навчання та готові до проєктування навчального середовища.

Разом з тим ефективним засобом підвищення якості освітнього процесу в педагогічних ЗВО є залучення студентів до наукових досліджень, формування у них проєктувальних здібностей. Саме тому, звернення автора дисертаційної роботи до проблеми формування готовності майбутніх учителів початкової освіти до проєктування навчального середовища, націлене на пошук і здійснення нових, більш конструктивних шляхів розв'язання професійних завдань в умовах сучасного цифрового та полікультурного соціуму є своєчасним.

Отже, вибір дисертанткою теми наукового дослідження є цілком виправданим, а своєчасність роботи не викликає сумніву, адже її мета полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці дієвості структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, реалізація якої забезпечує позитивну динаміку процесу підвищення якості їхньої професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Відтак, дисертація Каріни Олексенко як узагальнення набутого досвіду з проблеми формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, безсумнівно, має науково-практичну цінність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Варто зазначити, що дисертацію виконано відповідно до тематичного плану Бердянського державного педагогічного університету в межах комплексної теми кафедри початкової освіти на 2021–2025 рр. «Підготовка майбутніх учителів в умовах варіативності початкової освіти» (держреєстраційний № 0121U110223).

Тему дисертації затверджено вченою радою Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (протокол № 3

від 29.10.2019 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 1 від 28.01.2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження Каріни Олексенко підтверджується методологічною й теоретичною виваженістю та аргументованістю вихідних позицій дисертації, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної проблеми, широтою й різноманітністю теоретичної бази.

У дисертаційній роботі авторка поставила за мету теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити дієвість структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища.

Намагаючись досягти цієї мети, дисертантка пропонує, на наш погляд, логічно продуману структуру роботи, що дозволяє простежити не тільки неординарність дослідницького задуму, а й глибину і змістовність розв'язання поставлених завдань.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування відповідного комплексу методів набуття та опрацювання одержаної інформації: *теоретичних*: аналіз (системний, проблемно-цільовий, нормативно-порівняльний, контент-аналіз навчальних планів і робочих програм, підручників, методичних рекомендацій тощо) – для виявлення стану теорії та практики підготовки майбутніх учителів початкової школи, зокрема до проєктування навчального середовища; узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень – для уточнення сутності основних наукових понять, істотних для розробки проблеми дослідження; моделювання – для розробки й теоретичного обґрунтування структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; *емпіричних*: діагностика (анкетування, тестування, аналіз продуктів діяльності та спостереження за навчальною діяльністю здобувачів вищої освіти) – для оцінки рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; педагогічний експеримент – для перевірки дієвості структурно-функціональної моделі формування майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; статистичні методи (кількісна та якісна обробка даних, графічне подання результатів) – для відстеження динаміки рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища та встановлення наукової достовірності отриманих результатів дослідження.

Вибір конкретних методів детерміновано логікою дослідження і завданнями, які послідовно вирішуються, що дозволило Каріні Олексенко здійснити комплексний аналіз предмета дослідження – змісту, форм і методів формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища.

Зазначимо, що дисертація базується на змістовній джерельній базі. Автором здійснено ґрунтовний аналіз 256 літературних джерел, з яких 14 – іноземною мовою, в яких досліджувана проблема характеризується з точки зору різних галузей науки, що створює передумови саме для системного вивчення теми. Нагромаджені дисертанткою відомості дали змогу глибоко проаналізувати проблему формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища у зарубіжній та українській педагогічній думці та здійснити екстраполяцію педагогічних ідей і досвіду в сучасну освітню практику.

Вірогідність одержаних результатів і висновків забезпечена методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень, адекватністю методів, які реалізують мету й завдання дослідження, дослідно-експериментальною перевіркою висунутого припущення, репрезентативністю вибірки об'єкту вимірювання, зокрема, кількості майбутніх учителів початкової школи, які брали участь в експериментальній роботі, а також поєднанням кількісного і якісного аналізу експериментальних даних.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше:* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, яка складається з цільового, методологічного, змістово-процесуального та діагностичного блоків; забезпечує результат, яким є сформована готовність майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; передбачає запровадження оновленого змісту, форм організації освітнього процесу, методів і засобів навчання; реалізується завдяки створенню організаційно-педагогічних умов (забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; оновлення змісту практико-орієнтованої складової дисциплін циклу професійної та практичної підготовки та спрямованість форм організації освітнього процесу й методів навчання майбутніх учителів початкової школи на формування готовності до проєктування навчального середовища; залучення майбутніх учителів початкової школи до рефлексивної діяльності у процесі формування їхньої готовності до проєктування навчального середовища). Усе це можна вважати вагомим здобутком автора.

уточнено поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища» і «формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища», тлумачення яких зорієнтовано на предмет дослідження;

удосконалено зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи завдяки оновленню практико-орієнтованої складової дисциплін циклу професійної та практичної підготовки;

подальшого розвитку набули ідеї щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі системного, синергетичного, компетентнісного, задачного, ситуативного та проєктного підходів.

Вважаємо, що всі елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам до кандидатських дисертацій, у них конкретно зазначено, чим саме одержані положення відрізняються від вже відомих, а також вказано, які саме результати можна одержати при використанні сформульованих положень.

Практичне значення дослідження полягає в оновленні змісту практико-орієнтованої складової дисциплін циклу професійної та практичної підготовки («Вступ до спеціальності», «Дидактика», «Педагогічні технології в початковій освіті», «Технології дистанційного навчання», виробнича практика) на основі запропонованої системи завдань проєктної діяльності з метою формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища.

Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 64-01/281 від 17.08.2023 р.), Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 54-н від 21.08.2023 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-15/395 від 29.08.2023 р.).

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертації свідчить про логічну побудову і завершеність викладу, виважений підхід автора до досліджуваної проблеми, обраний ракурс якої надає роботі наукової вагомості, новизни та експериментальної пошуковості.

Дисертаційна робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (256 найменувань, з них 14 – іноземними мовами) і додатків (5 на 82 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 325 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 180 сторінках. Роботу ілюстровано 33 таблицями та 17 рисунками, що відповідає вимогам щодо дисертаційних досліджень цього рівня.

У **вступі** дисертанткою обґрунтовано актуальність обраної теми та доцільність її наукової розробки; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; охарактеризовано його методи, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про їх упровадження й апробацію, відомості про публікації, в яких відображено основні теоретичні положення, висновки дисертаційного дослідження, а також окреслено його структуру.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища»** презентовано результати вивчення проблеми формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; розкрито сутність і структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального

середовища в інноваційному контексті, а також висвітлено методологічні підходи формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища.

Вивчення психолого-педагогічної літератури, зокрема дефініцій «середовище», «навчальне середовище», «освітнє середовище», «готовність», «формування готовності» та їхнє творче переосмислення дозволило сформулювати сутність базових понять дослідження: «формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища» і «готовність майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища».

У другому розділі **«Обґрунтування структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища»** розроблено та описано структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, а також визначено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища: забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, що сприяє активізації сукупності зовнішніх і внутрішніх рушійних сил, які спонукають до діяльності та надають їй спрямованості, орієнтованої на досягнення очікуваних результатів; оновлення змісту практично-орієнтованої складової дисциплін циклу професійної та практичної підготовки та спрямованість форм організації освітнього процесу й методів навчання майбутніх учителів початкової школи на формування готовності до проєктування навчального середовища учнів, що забезпечить розуміння визначених проєктивних завдань, набування знань способів їх розв'язання та засобів досягнення мети; залучення майбутніх учителів початкової школи до рефлексивної діяльності у процесі формування їхньої готовності до проєктування навчального середовища.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка дієвості структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища»** висвітлено методику проведення експериментального дослідження, описано поетапне впровадження структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища та здійснено перевірку її ефективності.

Авторська структурно-функціональна модель проходила апробацію протягом 2019–2023 рр. у таких закладах вищої освіти України: Базою експериментального дослідження обрано заклади вищої освіти України: Бердянський державний педагогічний університет, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. Загальна кількість респондентів, охоплених експериментом, – 316 осіб.

Вагомим здобутком авторки є те, що на всіх етапах педагогічного експерименту впроваджено систему завдань проєктної діяльності представлених трьома групами (навчальні, квазіпрофесійні, навчально-професійні). У результаті проведеного дослідження авторка робить висновок, що позитивна динаміка сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, зокрема її якісні й кількісні показники, свідчить про ефективність авторської моделі.

Загалом опис експериментального етапу дослідження, логіка подання його матеріалів, процедури збору емпіричних даних та перевірки їх достовірності відповідають меті і завданням дослідження.

Додатки, таблиці, рисунки увиразнюють уявлення щодо цілісності дослідження, проведеного Каріною Олексенко.

Зміст рецензованої роботи свідчить про ґрунтовне вивчення дослідницею проблеми, глибину, виваженість і самостійність її аналізу, системний тип осмислення фактологічного матеріалу, творче застосування загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дозволило досягти поставленої мети і вирішити систему теоретичних і прикладних завдань.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення, висновки та результати дисертації Олексенко Каріни Борисівни ґрунтовно висвітлено в 26 публікаціях автора, з них: 6 статей у наукових фахових виданнях України з психолого-педагогічних наук, 3 статті у періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science, 5 статей у зарубіжних виданнях, 1 розділ у монографії, 11 тез доповідей у матеріалах конференцій.

Відповідні публікації висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які автор виносить на захист. Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Віддаючи належне логіці проведеного дослідження, вважаємо за доцільне переструктурувати наявний матеріал підрозділу 1.1. з метою більш чіткого розмежування понять «навчальне середовище» та «освітнє середовище».

2. При посиланні на думки дослідників варто не лише зазначити бібліографічні посилання, а й називати прізвище автора, зокрема це стосується викладеного матеріалу в підрозділі 1.3. на С. 73–76.

3. Викликає сумніви необхідність подання в підрозділі 2.1. експериментальних форм організації освітнього процесу, методів та засобів навчання майбутніх учителів початкової школи, більш логічним бачимо їх відображення в підрозділі 3.1.

4. На наш погляд було б доцільно розширити підрозділ 3.1. дисертаційної роботи більш детальним описом конкретних прикладів

завдань проєктної діяльності, які використовувались у формувальному експерименті.

5. Висновки до розділів варто сформулювати більш лаконічно, виокремивши найголовніше.

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та не зменшують наукової цінності здійсненого дослідження, матеріали якого засвідчують про наукову новизну, теоретичну та практичну значущість одержаних результатів, наукову зрілість автора. У цілому дисертаційна робота «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища» Олексенко Каріни Борисівни за змістом та формою є завершеним самостійним науковим дослідженням, що поглиблює наявні знання педагогічної науки, робить суттєвий внесок у професійну освіту (за спеціалізаціями).

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. У процесі детального розгляду дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загальні висновки й оцінка дисертації. Науково-теоретичний аналіз основних положень дисертації та опублікованих праць її автора дає підстави для висновку, що дисертація «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища» Олексенко Каріни Борисівни є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне та прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки та відповідає спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019), і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Олексенко Каріна Борисівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензентка:

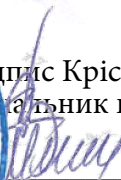
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

Крістіна ПЕТРИК

Дупліс Крістіни Петрик засвідчую
Керівник відділу кадрів

Марина ВРУЦЬКА